

Archiefvormers en Erflaters (1):

F.J.J.M. Willemse, krijgsgevangene

Tijdens de verbouwing is het archiefmateriaal dat jaren op de zolder van het Zuid-Afrikahuis stond te verstoffen, schoongemaakt en opnieuw geïnventariseerd. In een nieuwe reeks vertelt historicus Gerrit Schutte over de erflaters van deze collecties.

Het Zuid-Afrikahuis bezit ca. 140 meter aan archivalia. Grote archieven zijn de neerslag van de activiteiten van organisaties die hun werkzaamheden gedurende vele jaren hadden op het terrein van de Nederlands-Zuid-Afrikaanse betrekkingen. Andere bevatten meer of minder brieven en documenten, afkomstig van een enkele persoon. Het is erfgoed van vorige generaties, en elke collectie, groot of klein, legt een stukje geschiedenis vast.

De in omvang kleinste van al die nalatenschappen is de Collectie F.J.J.M. Willemse. Ze bestaat namelijk uit slechts één ansichtkaart. Aan de adreszijde: 'Post Card Ceylon. Address: Weled.Geb. Heer P. Dyserinck, Groote Houtstraat, Haarlem, Holland'. En twee stempels. De postzegel is gestemd '10 Febr.02'. Het andere stempel: 'Passed Censor P.O.W. Diyatalawa'. Aan de voorkant: een stemmige litho van een vissersbootje. Naast het bootje een paar woorden gekrabbeld: 'Diyatalawa kamp 22/1 02 Mijnheer, Vele groete van een krijgsgevangenen, die sterk weer naar Holland verlangd. F. Willemse'.

De tijd verbeiden op Ceylon

Er klinkt heimwee uit die kaart. We kunnen ons dat indenken. Willemse was waarschijnlijk al zo'n anderhalf jaar

krijgsgevangen. Chris Schoeman meldt in *Broers in die stryd. Hollanders in die Anglo-Boereoorlog* (2011) dat in juni 1900 in Danie Therons verkennercommando 22 Hollanders zaten, voornamelijk mensen die voordien werkten bij de Nederlandse Zuid-Afrikaanse Spoorwegmaatschappij. Willemse was een van die 22. Ze waren toen in de buurt van Middeburg (Oost-Transvaal), maar trokken eind juni als de achterhoede van De Wets Vrijstaatse commando's richting Bethlehem. Twee maanden later waren ze in Transvaal; op de vijfde september sneuvelde Theron bij Klipstasie (huidig Soweto). Zijn commando verloor in die tijd en vooral na Therons dood veel leden, bij tal van gevechten – gesneuveld, gewond of gevangen genomen. De krijgsgevangenen werden vanaf juli/augustus vooral naar Indië gestuurd; ook Willemse. Diyatalawa op Ceylon was een groot kamp, met vele duizenden krijgsgevangenen. Er was voldoende voedsel, de huisvesting was redelijk. Er waren ontspanningsmogelijkheden, het rugbyteam speelde onder ogen van de gouverneur van Ceylon tegen de Colombo Colts, er waren muziek- en toneelavonden en op zondag preekte er de Dopperdominee Petrus Postma. Het bestaan was er niet slecht, beter dan dat van hun makkers die nog op commando waren. Maar ze waren gevangen, verveelden zich, waren ver van huis. In januari 1902 duurde de oorlog al meer dan twee jaar en het einde leek nog niet in zicht en dus ook de vrijheid van de krijgsgevangenen niet. De Britse propaganda zei wel dat het einde nabij was, maar een feit was dat de laatste paar duizend Boeren steeds weer ontsnapten aan de kloppjacht die een kwart miljoen Britse soldaten op hen voerde. De krijgsgevangenen in het kamp geloofden in een goede afloop van de strijd, maar hoopten wel dat het eind spoedig kwam. Ze wilden naar huis!

Liever met de trein

Waar het 'thuis' van Felix Johannes Jacobus Maurits Willemse stond, is me onbekend. Wanneer en waarom hij in Zuid-Afrika kwam eveneens. De geadresseerde op zijn ansichtkaart is gemakkelijker te vinden. Pieter Dyserinck (1837-

1907) stamde uit een bekende Haarlemse Doopsgezinde familie en was een wakker en energiek koopman, meldde het *Haarlem's Dagblad* bij zijn overlijden in 1907. Bij zijn graf waren veel mensen, behalve zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen en zijn broer, de architect P. Kleiweg Dyserinck. Pieter Dyserinck was bestuurslid van heel wat maatschappelijke verenigingen, zoals bijvoorbeeld het Nut tot 't Algemeen, Vermaak en Nut (dat jaarlijks de sinterklaasviering voor de kinderen van Haarlem organiseerde) en de Vereniging tegen het mishandelen van dieren. Hij was ook commissaris van de Kweekschool voor de Zeevaart in Leiden. Dat zo'n man zich betrokken voelde bij de zaak van de Boeren, was vanzelfsprekend.

Tot de archivalia in het Zuid-Afrikahuis behoren ook mappen krantenknipsels uit de jaren van de Boerenoorlog, afkomstig van het Perskantoor van het Algemeen Nederlands Verbond. Dat Perskantoor verspreidde nieuwsberichten over de oorlog in Zuid-Afrika. Op de omslag van een van die mappen erin staat de naam van Dyserinck. Blijkbaar schonk hij die krantenknipsels met nieuws over de Boerenoorlog. In die map lag meer of minder per ongeluk de ansichtkaart van Willemse. Die heeft dus zijn bestemming bereikt. Welke relatie Willemse had met Dyserinck is onbekend. In ieder geval was er een goede menselijke verhouding. Met die paar woorden op de ansichtkaart liet de oud-strijder in zijn ziel kijken. Hij had zijn bijdrage geleverd, voor hem mocht de oorlog over zijn.

De vrede werd op 31 mei 1902 getekend. Op 5 september 1902 bracht de s.s. Gede 69 oudstrijders in Rotterdam aan land. Ze waren per eerste gelegenheid in Colombo aan boord van een Nederlands schip gezet, op weg naar Nederlands-Indië. In Padang waren ze overgestapt op de Gede. In Rotterdam kregen zij een heldenonthaal. Willemse was er niet bij, hij was al een weekje thuis. De krant meldde namelijk dat hij met twee kompanen, A. van Haaften en G.J.Hermus, de Gede al in Marseille had verlaten, en de reis per trein ging veel sneller dan per boot.

